

№ державної реєстрації 0118U001522

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

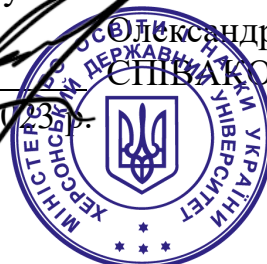
вул. Шевченка, 14, м. Івано-Франківськ, 76000. Тел. +380963102636; e-mail:
office@ksu.ks.ua; <http://www.kspu.edu>

ЗАТВЕРДЖУЮ

Ректор Херсонського державного
університету

Олександр
СПІВАКОВСЬКИЙ

28 грудня 2023р.

ЗВІТ

**ПРО НАУКОВО-ДОСЛІДНУ РОБОТУ
ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОЇ ТЕОРІЇ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ:
МІЖНАРОДНИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ ВИМІР
(заключний)**

Перший проректор
доктор педагогічних
наук, професор

Сергій ОМЕЛЬЧУК

Керівниця НДР
кандидатка філософських

наук, доцентка

Надія ЗАДОРЖНЯ

СПИСОК ВИКОНАВЦІВ

Задорожня Н.О.	кандидатка філософських наук, доцентка кафедри національного, міжнародного права та правоохоронної діяльності, керівниця НДР
Зубенко В.В.	кандидат юридичних наук, доцент, звільнився у 2019 р.
Новікова М.М.	кандидатка юридичних наук, доцентка, звільнилася у 2020 р.
Шперун Х.В.	кандидатка юридичних наук, старша викладачка кафедри національного, міжнародного права та правоохоронної діяльності
Задорожня О.В.	старша викладачка кафедри національного, міжнародного права та правоохоронної діяльності
Томіліна Ю.Є.	старша викладачка кафедри національного, міжнародного права та правоохоронної діяльності

РЕФЕРАТ

У зв'язку з розвитком міждержавних відносин в сучасних умовах зріс взаємозв'язок та взаємозалежність держав, прискорилися процеси інтеграції економічного, політичного, правового та інших аспектів життя країн. Міждержавна інтеграція виступає необхідною умовою ефективної міжнародної співпраці. Важливу роль виконує правова інтеграція. Призначенням правової інтеграції є зближення і об'єднання національних правових систем. Правова інтеграція – процес, який характеризується тривалістю та поетапністю розвитку.

Учасники інтеграційних процесів і діяльності поділяються на фізичних та юридичних осіб, держави, міждержавні інституції. Тому актуалізуються питання ролі особливого комплексу міжнародних норм – права міжнародних організацій та використання елементів як приватного, так і публічного права.

Основні методи, які використовуються для регулювання для регулювання інтеграційних процесів, це імплементація, гармонізація, уніфікація, стандартизація. Імплементація певних норм і принципів у законодавство суверенних держав – це засіб впровадження їх у національне право. Гармонізація є процесом цілеспрямованого зближення правових систем в цілому або окремих галузей, утвердження загальних норм і інститутів. Складовою інтеграційних правових процесів є стандартизація як приведення норм національного права у відповідність з міжнародними правовими стандартами. Цей процес є актуальним для сучасної України, яка прагне до європейської інтеграції. Інтеграція України до ЄС визначена пріоритетним напрямом внутрішньої і зовнішньої політики держави.

Об'єкт дослідження – відносини та явища, на які спрямовані інтеграційні процеси та діяльність.

Мета науково-дослідної роботи – проаналізувати теоретико-правові засади розвитку української державності, охарактеризувати понятійний апарат системи державного управління в умовах сучасних інтеграційних процесів,

проаналізувати вплив інтеграційних процесів на реформування політичної і правової системи України і впровадження певних норм і принципів у вітчизняне законодавство.

Методи дослідження. В процесі науково-дослідної роботи були використані методи аналізу, узагальнення, діалектичний методи.

Ключові слова: державотворення, правова система, політична система, інтеграційний процес, євроінтеграція.

ABSTRACT

In connection with the development of interstate relations in modern conditions, the interconnection and interdependence of states has increased, the processes of integration of economic, political, legal and other aspects of the life of countries have accelerated. Interstate integration is a necessary condition for effective international cooperation. Legal integration plays an important role. The purpose of legal integration is the convergence and unification of national legal systems. Legal integration is a process characterized by duration and gradual development.

Participants in integration processes and activities are divided into individuals and legal entities, states, and interstate institutions. Therefore, the issue of the role of a special complex of international norms - the law of international organizations and the use of elements of both private and public law - is being updated.

The main methods used for regulation to regulate integration processes are implementation, harmonization, unification, standardization. The implementation of certain norms and principles in the legislation of sovereign states is a means of introducing them into national law. Harmonization is a process of purposeful convergence of legal systems as a whole or individual branches, approval of general norms and institutions. A component of integration legal processes is standardization as bringing the norms of national law into compliance with international legal

standards. This process is relevant for modern Ukraine, which strives for European integration. The integration of Ukraine into the EU is defined as a priority direction of the state's internal and external policy.

The object of research is the relations and phenomena to which integration processes and activities are directed.

The purpose of the research work is to analyze the theoretical and legal foundations of the development of Ukrainian statehood, to characterize the conceptual apparatus of the state administration system in the conditions of modern integration processes, to analyze the influence of integration processes on the reform of the political and legal system of Ukraine and the introduction of certain norms and principles into domestic legislation.

Research methods. In the process of scientific research, methods of analysis, generalization, and dialectical methods were used.

Key words: state formation, legal system, political system, integration process, European integration.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ПОЛІТИКО-ПРАВОВИЙ ВИМІР РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ.....	9
1.1 Теоретико-правові засади державотворення.....	9
1.2 Особливості політико-управлінських відносин і публічна влада.....	17
1.3 Основні напрямки розвитку інтеграційних процесів і проблема «наднаціональності».....	22
РОЗДІЛ 2. ВПРОВАДЖЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАУКОВО- МЕТОДИЧНИХ РОЗРОБОК В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС КАФЕДРИ НАЦІОНАЛЬНОГО, МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ТА ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	33
2.1 Удосконалення методичного забезпечення навчального процесу як умова забезпечення євроінтеграційної перспективи.....	33
2.2. Практичне значення результатів наукового дослідження для підготовки фахівців в сфері права і міжнародного права.....	35
ВИСНОВКИ.....	41
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	43
ДОДАТОК А. Список публікацій виконавців НДР	54

ВСТУП

Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що у зв'язку з розвитком міждержавних відносин в сучасних умовах зріс взаємозв'язок та взаємозалежність держав, прискорилися процеси інтеграції економічного, політичного, правового та інших аспектів життя країн. Необхідною умовою ефективної міжнародної співпраці виступає міждержавна інтеграція. Важливу роль виконує правова інтеграція, призначенням якої є зближення і об'єднання національних правових систем.

Учасники інтеграційних процесів і діяльності поділяються на фізичних та юридичних осіб, держави, міжнародні організації. Інтеграційні процеси і діяльність регламентуються нормами міжнародного права (публічного і приватного) і права міжнародних організацій.

Теоретичні основи інтеграційних процесів аналізуються у наукових працях М.І. Козюбри, І.І.Петришина, Н.М. Оніщенко, О.В. Петришина, В.П. Клавича, В.М. Селіванова, Н.Г. Сидорчука, О.Ф. Скакуна, М.Г. Хаустової, М.В. Цвіка, С.А. Щетініна, В.В. Шамрая, Ю.С. Шемшученка та інших. Фахівці підкреслюють важливість аналізу особливої групи міжнародних норм – інтеграційного права.

Об'єкт дослідження – відносини та явища, на які спрямовані інтеграційні процеси за участю держав і міжнародних інститутів.

Мета науково-дослідної роботи – проаналізувати теоретико-правові засади розвитку української державності, охарактеризувати понятійний апарат системи державного управління, з'ясувати вплив інтеграційних процесів на реформування політичної і правової системи України і впровадження певних норм і принципів міжнародного права у вітчизняне законодавство.

Методи дослідження. Були використані методи аналізу і синтезу для характеристики теоретико-правових засад державотворення. Діалектичний метод було застасовано при аналізі реформування політичної і правової системи України, а історичний метод дав змогу зрозуміти логіку їх розвитку.

Порівняльний метод було використано при характеристиці впливу євроінтеграції на розвиток системи національного права.

Практичне значення результатів дослідження:

- у наукових працях виконавців НДР з теми дослідження систематизовані точки зору фахівців відносно змісту основних категорій і понять при аналізі проблем державотворення, особливостей політико-управлінських відносин, основних напрямків розвитку інтеграційних процесів у сфері взаємодії національних правових систем;
- обґрунтована методологія дослідження теорії інтеграційних процесів з використанням таких складових правової інтеграції як імплементація, гармонізація, уніфікація, стандартизація;
- удосконалення методичного забезпечення навчального процесу з метою врахувати сучасні вимоги до професійних компетентностей фахової підготовки правника відповідно до європейських стандартів правничої професії.

Апробація результатів дослідження:

- наукові праці виконавців НДР надруковані в збірниках матеріалів Всеукраїнських науково-практичних конференцій;
- методична робота виконавців дослідження знайшла відображення в збірнику навчальних програм з дисциплін кафедри і навчальному посібнику, які були надруковані в 2018 р. і 2019 р.

Структура дослідження. Дослідження складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатка А.

РОЗДІЛ 1.

ПОЛІТИКО-ПРАВОВИЙ ВИМІР РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

1.1. Теоретико-правові засади державотворення

Національний вимір впливу інтеграційних процесів на політичну і правову систему України розкривається за допомогою аналізу теоретичних основ розвитку української державності.

Останнім часом термін «державотворення» використовується багатьма дослідниками, але ще недостатньо наукових праць стосовно розкриття цілісного змісту поняття «державотворення». Деякі вчені вважають, що в основі цього поняття лежить дефініція «держава», а принцип існування держави є визначальною засадою методології державотворення. Як політична форма організації суспільства, держава проходить певний процес свого створення, що, отримує відповідне відображення в найбільш загальному вигляді у понятті «державотворення».

Згідно визначення юридичної енциклопедії державотворення – це історичний процес будівництва держави, створення і розвитку її правових, політичних, економічних, ідеологічних, військових, фінансових та інших інститутів і забезпечення їх функціонування. Окремо вітчизняні науковці в галузі знань державного управління та права виділяють термін «державознавство» як науку про походження, сутність, ознаки, типи, форми, функції, механізми, основні закономірності та фактори розвитку держави, її інститути. Американський філософ, дослідник Ф. Фукуяма ототожнює поняття «державотворення» з будівництвом держави – —state building (англ.) і визначає його як комплексний довготривалий процес, спрямований на утворення держави, який включає культурні, політичні, міфологічні, релігійні та інші чинники.

Вітчизняні юристи надають такі тлумачення терміна —держава:

По–перше, держава виникає саме у лоні політичної складової буття суспільства як політична форма його організації, необхідна для налагодження відносин у соціально–неоднорідному суспільстві, для якого, як відомо, властиві такі характеристики, як приватна власність, соціальна нерівність, класова диференціація й політична влада, яка дозволяє тій або іншій соціальній групі, не порушуючи загальноприйнятих норм, розширювати сферу свого впливу в межах певного простору, реалізовувати свої інтереси, потреби в масштабах усієї соціальної спільності. Тому під державою слід розуміти, насамперед, політичну форму організації суспільного буття на певній території.

По–друге, якщо для суспільства в цілому характерною є влада як соціальний феномен (соціальна влада), яка виступає домінуючим регулятором у первіснообщинних формах суспільного буття, для соціально–неоднорідного суспільства стає властивим такий різновид владного феномена, як політична влада, то в умовах існування державного організму формується новий вид владних відносин – державна влада, що дає право й можливість державі в особі її органів розпоряджатися життєдіяльністю суспільства, застосовувати у разі соціальної непокори спеціальні заходи примушення, врегульовані правовими нормами. Отже, така політична форма організації суспільного буття, як держава, функціонує за допомогою державної влади.

По–третє, окрім державно–владних відносин, держава функціонує за допомогою відповідних структур, установ та організацій, які у юридичній науці традиційно позначаються таким поняттям, як механізм держави. Під останнім розуміється система всіх державних організацій, що здійснюють її завдання й реалізують державні функції . При цьому до державних організацій цілком доречно відносити органи державної влади – органи держави, що наділені владними повноваженнями (апарат держави), а також державні підприємства і державні установи, що практично здійснюють функції держави у сфері виробничої (підприємства), чи невиробничої (установи) діяльності. Тому в даному контексті видається можливим використати напрацьований у

правовій думці досвід і вважати, що держава як політична форма організації суспільного буття функціонує за допомогою державної влади й спеціального механізму.

По–четверте, відомо, що одночасно з виникненням такої політичної форми суспільної життєдіяльності, як держава, формується у якості її невід’ємної складової і право, яке можна визначити як систему правил поведінки, норм, які встановлені або санкціоновані державою, мають загальнообов’язковий характер, виражають волю домінуючої у суспільстві частини населення, спрямовані на регулювання суспільних відносин і дотримання яких забезпечується цілеспрямованою діяльністю держави.

Таким чином, державу визначають як політичну форму організації суспільства на певній території за допомогою державної влади і спеціального механізму на основі права для збереження суспільства та його вдосконалення. Так, поняття «державотворення» розглядають як безперервний процес розвитку соціальної структури суспільства, починаючи від стадії формування представницької влади і до створення складної суспільно-державної системи з усіма необхідними атрибутами державності.

Дослідник Коник С.М. визначає державотворення як процес, спрямований на актуалізацію національної ідеї в галузі державного управління, вироблення та втілення ідеології державотворення, створення й становлення держави як системи відносин та її інститутів, що мають забезпечити життєздатність і розвиток держави.

Т. Бутирська вважає, що вихідним моментом державотворення постає необхідність вивчення історично змінної сутності та визначальних моментів становлення й розвитку держави. Однак дотепер так і не склалося загальноприйнятого визначення цього базового поняття і відповідно – єдиного розуміння як дефініції, так і процесу державотворення. Різниця в наявних підходах полягає головним чином у тому, що береться за основу державотворення: становлення та функціонування держави чи її реформування, активний розвиток, творення або певний головний чинник, що

впливає на процес державотворення. Зважаючи на сучасні підходи до визначення поняття «державотворення» необхідно розглядати поняття «державотворення» не як напрям державного управління, а як сучасний довготривалий процес, спрямований на утворення держави, а також процес створення, розбудови та модернізації системи влади...або як такий, що мав місце в історичному минулому та охоплює взаємовідносини індивідів, спільнот, політичних інститутів щодо реалізації своїх інтересів у сфері влади.

Відповідно до визначення сучасних юристів, форма правління — це система взаємовідносин вищих органів держави — глави держави, парламенту, уряду, що пояснює, з яких основних інститутів складається організація державної влади, як вони формуються та взаємодіють один з одним; цілісна система органів, функцій і способів управління державою, що включає прямі та зворотні зв'язки органів держави із населенням.

Відмінності у статусі урядів за різних форм правління простежуються вже починаючи від назви зазначеного органу. На думку Шляхтуна П.П., за парламентарних форм правління для назви уряду найчастіше застосовується назва Рада Міністрів, тоді як назва Кабінет Міністрів використовується при сильному главі держави (президентові чи монарху), який фактично очолює уряд.

Так, в основі організації державної влади президентської республіки лежить модель розподілу влади, що може розглядатися в трьох аспектах: інституціональному, що відображає існування трьох гілок влади, їх різний порядок формування та припинення повноважень; функціональному, що виражається у незалежності гілок влади одна від одної, але у той самий час в контролі та стримуванні одна одної; суб'єктному, який полягає в тому, що влада (гілки влади) повинні здійснюватися різними політичними суб'єктами. Специфіка даної форми правління полягає у можливості існування двох варіантів стосунків законодавчої та виконавчої гілок влади. Перший варіант (так зване розділене правління) характеризується належністю президента та парламентської більшості до різних партій. У такому разі є суб'єктний

розподіл влади на законодавчу та виконавчу, оскільки вони контролюються різними політичними суб'єктами — партіями. Що стосується функціонального компонента, то саме у даний період проявляється незалежність законодавчої та виконавчої влади одна від одної, з одного боку, і в той самий час — їх взаємний контроль — з іншого. Тому для аналізу моделі організації державної влади в президентській республіці першочерговим є розкриття основ взаємодії президента та парламенту саме в даний період.

Другий варіант характеризується належністю президента та парламентської більшості до однієї партії. У цьому випадку чітко простежується лише інституційний аспект розподілу влади, але немає ні функціонального, ні суб'єктного компонента.

На думку Павленка Р.М., парламентська модель натомість передбачає парламентське формування уряду, в якому глава держави відіграє суто номінальну роль — юридично оформлює своїми «рішеннями» зроблений фракціями вибір. Теоретично глава держави може розпустити парламент, однак реально цією прерогативою частіше користується прем'єр. Фактичним центром організації і здійснення виконавчої влади за умов парламентарного правління є уряд (кабінет, кабінет міністрів, рада міністрів тощо) — колегіальний орган виконавчої влади. У країнах з парламентською формою правління (Німеччина, Великобританія, Італія тощо) спостерігаються наступні тенденції, що характеризують місце уряду в конституційній системі:

- а) простежується концентрація влади в урядовому апараті, а також апарату прем'єра, та на особливий орган держави, який існує поряд з урядом;
- б) різко зменшується колегіальна діяльність уряду, ускладнюються його структури, з'являються неконституційні виконавчі інститути;
- в) парламенти все більше перетворюються на дорадчий орган, рупор ідей та арену для обговорення здійснюваної політики.

Змішана модель організації стосунків між органами влади включає в себе два основні підходи: президентсько-парламентський і парламентсько-президентський.

У президентсько-парламентських країнах президент призначає кандидатуру прем'єр-міністра, однак вона має бути схвалена парламентом. Парламент також може висловити кабінету недовіру. Але ширші повноваження щодо контролю за урядом у президента: він може призначати та звільняти міністрів (за згодою прем'єра або й без такої) без згоди парламенту. До того ж, формування нового уряду пов'язане із обранням нового президента, а не нового парламенту, що створює додаткову відстань між урядом і партійними фракціями.

На думку Протасової В.Є., рівновага, збалансованість поділу державної влади досяжні саме в парламентсько-президентській республіці за будь-якого співвідношення політичних сил і в період «співіснування влади» в президентсько-парламентській республіці. Основними правовими критеріями розрізнення президентсько-парламентської й парламентсько-президентської республік є:

- а) співвідношення обсягу повноважень глави держави й парламенту в механізмі формування й відповідальності уряду;
- б) відсутність або наявність підстав розпуску парламенту президентом;
- в) обсяг інших повноважень президента (представницьких, виконавчих, арбітражних, у нормотворчій сфері тощо).

Особливості функціонального аспекту поділу державної влади в парламентсько-президентській республіці полягають у тому, що: як арбітр глава держави зазвичай забезпечує узгоджене функціонування державних органів, виступає гарантом додержання конституції, незалежності й територіальної цілісності. На допомогу йому в прийнятті найважливіших державних рішень може створюватися консультативний орган, до складу якого можуть входити представники різних гілок державної влади й органів самоврядування, знані державні діячі, що сприяє прийняттю главою держави більш виважених рішень. Правовою ознакою парламентсько-президентської республіки є те, що визначення кандидатури глави уряду й формування персонального складу останнього відбувається за визначальної ролі лідера

партії (коаліції), яка має в парламенті більшість, і номінальної участі президента. Сформований уряд у встановлений конституцією строк має подати на затвердження парламенту програму дій (юридична інвеститура). У разі прийняття програми парламентом уряд і його глава призначаються парламентом (при цьому можливе формальне призначення президентом), а в разі відхилення — уряд має піти у відставку.

На думку Шляхтуна Р.П., найширші реальні повноваження має глава однопартійного уряду за парламентарних форм правління. У такому разі він, як глава уряду і лідер політичної партії, що має абсолютну більшість депутатських мандатів у парламенті, реально не тільки очолює виконавчу владу, а й через парламентську більшість своєї партії контролює законодавчу владу. До цих повноважень Дахова І.І. також відносить ще такі, як право прем'єра скликати засідання уряду та визначати його порядок денний, подавати від імені уряду законопроекти до парламенту, контролювати виконання окремими міністрами програми діяльності уряду, забезпечуючи при цьому «єдність політичного й адміністративного курсу всіх міністерств».

Багато вчених і політиків стверджують, що в парламентсько-президентській республіці, на відміну від президентсько-парламентської, значно посилюється роль глави уряду. З цим твердженням лише частково погоджується Галай Ю.М., оскільки коаліція депутатських фракцій в парламенті пропонує кандидатуру прем'єра, то покладає великі сподівання на нього і зацікавлена, щоб майбутній глава уряду перебував на цій посаді достатньо часу, необхідного для виконання своїх обов'язків, адже від терміну перебування залежить ефективність виконання Програми уряду та стабільність розвитку економіки. Крім того, на відміну від президентсько-парламентської республіки, коли Президент може не тільки призначити, а й відправити у відставку прем'єр-міністра і весь склад уряду, коли «він захоче», при парламентсько-президентській республіці все інакше. Відправити у відставку прем'єра і весь склад уряду може тільки парламент, попередньо схваливши резолюцію недовіри більшістю голосів. А це, звичайно, набагато

складніше, ніж рішення Президента, оскільки між народними депутатами повинна панувати одностайність та узгодженість при прийнятті такого важливого рішення. Проте в даній ситуації залежність глави уряду від глави держави фактично переходить у залежність глави уряду від парламенту. Внаслідок цього спостерігається така негативна тенденція, як втягування в «політичні ігри» вищого органу виконавчої влади.

У парламентсько-президентських республіках президентові надається право розпуску парламенту. Проте, на відміну від парламентських республік, де за поданням прем'єр-міністра парламент може бути розпущено в будь-яких випадках, і президентсько-парламентських, де президент не обмежений ані підставами розпуску, ані думкою будь-якого іншого державного органу чи посадової особи, у парламентсько-президентській моделі ці випадки чітко визначені конституцією. Одним із механізмів збалансування взаємодії між вказаними суб'єктами слід вважати і співвідношення нормотворчих повноважень глави держави та уряду. На думку Мазур Д.В., у парламентсько-президентських республіках пряме підпорядкування актів уряду актам президента не встановлюється. Однак наявність низки повноважень у сфері виконавчої влади, притаманних всім президентам республік зі змішаною формою правління (всі вони є головнокомандувачами збройних сил країни, мають значні повноваження у зовнішньополітичній сфері тощо), дозволяє стверджувати, що нормативно-правові акти президента, видані в межах законодавчо встановленої компетенції, є сильнішими за юридичною силою в ієрархії нормативно-правових актів порівняно з нормативно-правовими актами уряду. При цьому зазначено, що уряд у республіці зі змішаною формою правління не є органом, який підлеглий президенту, а виступає як рівнозначний вищий орган публічної влади, самостійний в межах своєї компетенції.

Актуальним для характеристики особливостей форми правління є іпитання щодо особливостей політичної та конституційно-правової відповідальності уряду за відповідної форми правління. Дослідниця Протасова

В.Є. зазначає, що у парламентсько-президентській республіці уряд несе колективну й індивідуальну відповідальність перед парламентом, який через прийняття резолюції осуду може висловити недовіру його главі, уряду в цілому або його окремим членам. Стосовно глави уряду використовується як конструктивний, так і неконструктивний вотуми недовіри. Питання про довіру може бути ініційоване й самим урядом, у тому числі й пов'язане з прийняттям парламентом урядового законопроекту. Якщо уряд такої довіри не отримує, він іде у відставку.

На сучасному етапі державотворення України є потреба в удосконаленні певних ланок форми державного правління, які заважають належному функціонуванню системи поділу влади, стримувань та противаг між гілками державної влади, покликані сприяти підвищенню ефективності діяльності всього державного механізму, відповідальності органів влади за стан справ у державі та суспільстві.

1.2. Особливості політико-управлінських відносин і публічна влада

Досвід розвинутих країн переконав, що розвиток демократичної і правової держави відбувається на основі цілеспрямованої державної політики здійснення стратегії реформ.

Дослідження політико-управлінських відносин в першу чергу потребує визначення власне поняття —відносини в правовому, політичному, соціальному та управлінському полі. Загалом відносини є складовою частиною багатьох суспільно-економічних понять (виробничі, громадські, міждержавні, міжнародні, міжнаціональні, моральні, політичні, правові, суспільні, суспільно-виробничі та ін.). Українські науковці В.Б. Авер'янов, О.Ф. Андрійко, Ю.П. Битяк, В. В. Цветков визначають державно-управлінські відносини особливим видом суспільних відносин, які виникають у процесі державного управління, встановлюються у ході взаємної діяльності та відповідають меті держави. Державно-управлінські відносини визначаються

економічними та політичними основами суспільного устрою і мають вольовий та організаційний характер. Малиновський В. Я. особливим видом відносин виокремлює управлінські відносини. На думку українського науковця управлінські відносини це суб'єкт-об'єктна взаємодія у сфері державного управління, яка виникає —у процесі цілеспрямованого впливу суб'єкта управління, наділеного відповідною компетенцією для реалізації юридично встановлених функцій, на об'єкт управління, що має переважно виконавчі обов'язки». Зважаючи на те, що здійснення функцій управління не є одностороннім впливом суб'єкта на об'єкт управління, автор наголошує на участі об'єкта управління у формуванні владного волевиявлення суб'єкта. У сфері місцевого самоврядування відносини визначаються як формальні зв'язки, що виникають між органами державної влади на місцях, підприємствами, установами, організаціями та населенням в результаті їхньої взаємодії. Політична наука інтерпретує поняття —відносини» як —політичні відносини» називає їх суспільною взаємодією щодо —виникнення, розвитку, функціонування, модернізації та трансформацій державної, політичної влади.

Важливого значення поняття —відносини» набуває з точки зору публічної політики. Враховуючи те, що публічна політика є формою політичного процесу, реалізується в публічному просторі за допомогою інформаційно-комунікаційного ресурсу у вигляді комплексу прозорі взаємодії акторів у вертикальних й горизонтальних взаємодій.

Узагальнюючи вищезазначене, поняття —відносини у сфері державного управління можна визначити як взаємодію організаційного і вольового характеру між акторами публічної політики, що характеризується економічними, політичними, правовими, публічними і моральними факторами суспільного устрою.

У сфері державного управління поняття —відносини пов'язане із не менш важливим поняттям —влада. Український науковець Малиновський В. Я. розглядає владу як можливість окремих груп інтересів здійснювати визначальний вплив на діяльність інших людських спільнот —за допомогою

політичних, економічних та моральних засобів. В більш широкому змісті владу характеризують як здатність і можливість особи, соціальної групи, інституту, організації провадити свою волю через певні засоби та канали впливу на діяльність і поведінку людей, їх спільності. Відносини управління, панування, підпорядкування, покори є сутністю влади. Вчені зазначають, що влада є багатогранним суспільно-політичним і правовим поняттям, що характеризується як спосіб самоорганізації людської спільноти, заснованої на розподілі функцій управління і виконання. Найвпливовішою у суспільному процесі є державна влада, яка здійснюється у порядку, передбаченому конституцією та законами, домагається своїх цілей економічним стимулюванням, ідеологічним впливом, примусом тощо. До системи державної влади належить комплекс органічно пов'язаних між собою державних органів, політичних партій, закладів і осіб, наділених певними повноваженнями, а також політичних партій і організацій, безпосередньо наділених владою, що здійснюють її.

Українські науковці Бакуменко В. Д. та Кравченко С. О. зазначають, що державна влада характеризується як політико-правовий інструмент забезпечення існування держави та досягнення її цілей через систему повноважень і засобів, що застосовуються від імені суспільства для захисту та реалізації спільного інтересу, реалізації потреб суспільства, реалізації функцій регулювання та вирішення конфліктів у суспільстві. Державна влада здійснюється державою за допомогою спеціального апарату примусу або переконання, володіє монопольним правом видавати нормативно-правові акти, обов'язкові для всіх громадян держави.

Варто зазначити, що одним із різновидів влади є політична влада – можливість певної соціальної групи чи особистості за допомогою політики та правових норм втілювати свою волю та здійснювати організований вплив на суспільство.

В науковій літературі поняття —політико-управлінські відносини— часто ототожнюється із поняттям —політико-адміністративні відносини. Цей

факт можна пояснити тим, що з англомовної літератури поняття —administration має переклад як —управління, так і —адміністрування. Саме тому вважаємо доцільним розмежувати поняття —політико-управлінські відносини— від поняття —політико-адміністративні відносини. Поставлене нами завдання передбачає попередній розгляд термінів —управління та —адміністрування. В суспільних науках поняття —адміністрування¹¹ визначається як формальне бюрократичне управління, що здійснюється шляхом наказів та розпоряджень. З іншого боку поняття —адміністрування у вузькому значенні означає професійну діяльність державних чиновників, спрямовану на виконання рішень керівництва. У широкому значенні це не тільки професійна діяльність чиновників, але і вся система адміністративних інститутів з достатньо суворою ієрархією, за допомогою якої підпорядкованість відповідальності за виконання державних рішень відбувається зверху вниз.

Український науковець Оболенський О.Ю. зазначає, що поняття —адміністрування¹² відповідає поняттю —адміністративного державного управління, яке визначає особливу соціальну функцію, спрямовану на упорядкування розвитку в інтересах всього суспільства, де державний чиновник виступає соціальним агентом влади.

На сучасному етапі розвитку нашої держави у найбільш загальному вигляді під владою розуміють здатність і можливість особи, соціальної групи, інституту, організації провадити свою волю через певні засоби та канали впливу на діяльність і поведінку людей, їх спільності. У правовій доктрині існує концепція, відповідно до якої термін «влада» апріорі не може мати єдиного усталеного значення. Цим обґрунтовуються та пояснюються причини постійної правової дискусії навколо зазначеної проблеми.

Одне із найвідоміших визначень правової категорії «влада» запропонував Макс Вебер, який розумів під нею можливість для однієї людини або групи людей реалізувати свою власну волю в спільні дії навіть всупереч опору інших людей, що беруть участь у зазначеній дії.

О. Домбровська, досліджуючи різні тлумачення поняття влади, дійшла висновку, що головними значеннями цієї категорії є такі:

1) здатність суб'єктів розпоряджатися ким-небудь, чим-небудь; впливати на поведінку та діяльність конкретних людей, їх спільностей і інститутів за допомогою різних засобів (право, авторитет, воля, примус);

2) це державне, політичне, економічне, духовне та інше панування над людьми;

3) являє собою систему відповідних державних або інших органів, що здійснюють управління;

4) це наділені відповідними державними, адміністративними та іншими повноваженнями суб'єкти, якими можуть бути особи, органи, установи.

О.Ф. Скакун під соціальною владою розуміє спосіб управління суспільством, що виражається у системі публічно-вольових відносин між людьми з приводу організації їх спільної діяльності, вироблення загального для них інтересу та цілей, які досягаються за допомогою різних засобів, методів, включаючи примус (психічний, фізичний, юридичний).

Поряд із термінами «соціальна влада», «політична влада», «державна влада» використовується поняття публічна влада, яке по-різному з ними співвідноситься. Розглянемо основні підходи вчених з цього питання.

За першим підходом публічну владу ототожнюють із соціальною владою, а тому політична є їх різновидом. Такої думки притримується М.І. Байтін, який зазначає, що видами суспільної, публічної влади є політична, державна. Л.А. Григорян підкреслює, що публічна влада за своєю суттю є лише суспільною владою.

Відповідно до другого підходу вчені розглядають публічну владу як синонім політичної та державної влади. Так, В.Ф. Сіренко виокремлював державну публічну владу. Схожої думки дотримується А.І. Кім, який зазначає, що не потрібно ототожнювати суспільну і публічну владу, адже саме публічна і державна влада виступають синонімами одне одного, тому що вони були

«народжені політичними відносинами». М.В. Кравчук також розрізняє такий вид влади як публічна політична влада.

В. Лісничий визначає поняття публічна влада як «державну організацію політичного життя». Якщо казати про публічну владу, то вона спрямована на вирішення суспільних питань. Такий вид влади розповсюджується за територіальним принципом, тобто їй мають підкорятися всі ті, хто знаходиться на підвладній території не залежно від свого правового статусу (іноземець чи громадянин). Публічна влада здійснюється певним колом осіб, які професійно займаються управлінням і формують апарат влади, якому і мають підкорюватися всі інші суб'єкти. Тобто у цих владних правовідносинах цей особливий прошарок людей виступає як владний суб'єкт, а все інше населення як підвладний. Проте слід відмітити, що в умовах демократії такий апарат публічної влади має відображати, захищати за допомогою публічної влади реальні інтереси більшості соціальних груп. Таким чином, досі на теоретичному рівні залишаються дискусійними питання стосовно природи публічної влади.

1.3. Основні напрямки розвитку інтеграційних процесів і проблема «наднаціональності»

У зв'язку з розвитком міжнародних відносин в сучасних умовах зріс взаємозв'язок та взаємозалежність держав, прискорилися процеси інтеграції економічного, політичного, правового та інших аспектів життя країн.

Міждержавна інтеграція виступає необхідною умовою ефективної народної співпраці. Правова інтеграція – процес, який характеризується тривалістю та поетапністю розвитку. В науковій літературі правова інтеграція поділяється на такі види: внутрішня та зовнішня правова інтеграція. Фахівці підкреслюють важливість аналізу особливого комплексу міжнародних норм – інтеграційного права. Деякі вчені характеризують інтеграційне право як функціональне доповнення до міжнародного та внутрішньодержавного права.

До суб'єктів інтеграційного права відносяться учасники інтеграційних процесів і діяльності, які поділяються на фізичних та юридичних осіб, держави, міждержавні інституції. Важливу роль виконує особливий комплекс міжнародних норм – право міжнародних організацій.

В механізмі регулювання інтеграційних процесів і діяльності виділяють імплементацію, гармонізацію, уніфікацію, стандартизацію.

Імплементація певних правових норм і принципів це засіб їх впровадження у національне право.

Розкриваючи дане питання вважаємо за необхідне спочатку визначитися з тими нормативними актами, які спрямовані в Україні на реалізацію співробітництва України та ЄС у сфері свободи, безпеки та юстиції, основи якого було закріплено в Угоді про асоціацію Україна-ЄС. Елементи цієї Угоди були покладені в основну Плану заходів з виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 25 жовтня 2017 р. № 1106.

Серед напрямків запропонованих Планом щодо сфери співробітництва, безпеки та юстиції слід визначити наступні: організація спільної оперативної охорони державного кордону та обміну інформацією у контактних пунктах з державами-членами ЄС; розвиток інфраструктури для забезпечення біженцям гідних умов перебування; розвиток інфраструктури для прийому та утримання іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні; розвиток інфраструктури та матеріально-технічної бази для інтегрованого управління кордонами; приєднання України до Розширеної часткової угоди Ради Європи про створення Групи зі співробітництва в боротьбі проти зловживання наркотиками та їх незаконним обігом; удосконалення законодавства про захист персональних даних з метою приведення його у відповідність з Регламентом (ЄС) 2016/679 та антидискримінаційного законодавства в частині протидії множинній дискримінації Ратифікація

Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція); створення інституту Урядового уповноваженого з питань гендерної політики; приведення умов утримання засуджених та осіб, взятих під варту, у відповідність з міжнародними нормами і стандартами стосовно засуджених на гауптвахті Центрального управління Військової служби правопорядку; реалізація Національної стратегії у сфері прав людини та плану дій з реалізації Національної стратегії прав людини на період до 2020 року; удосконалення державної політики щодо захисту прав та задоволення інтересів внутрішньо переміщених осіб тощо.

Також слід відмітити Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020», схвалену Указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015. Одним із векторів, передбачених Стратегією є вектор безпеки. Він полягає у забезпеченні гарантій безпеки держави, бізнесу та громадян, захищеності інвестицій і приватної власності. Україна має стати державою, що здатна захистити свої кордони та забезпечити мир не тільки на своїй території, а й у європейському регіоні. Визначальною основою безпеки є забезпечення чесного і неупередженого правосуддя, невідкладне проведення очищення влади на всіх рівнях та забезпечення впровадження ефективних механізмів протидії корупції. Особлива увага приділяється безпеці життя та здоров'я людини, що неможливо без ефективної медицини, захищеності соціально вразливих верств населення, безпечного стану довкілля і доступу до якісної питної води, безпечних харчових продуктів та промислових товарів. Означена Стратегія передбачає 62 реформи, серед яких у сфері безпеки передбачено 9. Зокрема, реформа системи національної безпеки та оборони; реформа оборонно-промислового комплексу; судова реформа; оновлення влади та антикорупційна реформа; програма електронного урядування; реформа правоохоронної системи; програма енергонезалежності; реформа захисту інтелектуальної власності; програма збереження навколишнього природного середовища.

Відповідно до Звіту про виконання угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом за 2019 рік визначається, що за підсумками виконання завдань, запланованих на 2019 рік, Угода була виконана на 14% (у порівнянні з 2018 – 52%). Відсоток не значний, однак до нього входять досить важливі заходи, які вимагали від уряду України зважених та рішучих кроків. Зокрема, у сфері боротьби із корупцією здійснено наступне: розпочато роботу Вищого антикорупційного суду у вересні 2019 року, внесені зміни до кримінально-процесуального законодавства, що розширює коло повноважень НАБУ та ДБР, змінено порядок оновлення ВККСУ шляхом введення конкурсної процедури, внесено зміни до антикорупційного законодавства з метою удосконалення правового статусу викривачів, у тому числі з метою захисту їх прав та безпеки.

У світлі проекту Ради Європи «Подальша підтримка реформи кримінальної юстиції в Україні» у першому кварталі 2019 року було проведено аналіз діяльності ГПУ, у вересні 2019 року та реформовано її у Офіс генерального прокурора України та проведено переатестацію прокурорів колишньої ГПУ.

Також протягом 2019 року була здійснена автоматизація процесів у сфері міграції. Запровадження ID-карток створило нові умови для міграційних процесів. На сьогоднішній день уряд України пішов далі, реалізувавши перший у світі проект по застосуванню мобільного додатку «Дія», в який можна завантажувати свою ID-картку та додаток до неї, а також закордонний біометричний паспорт, що дозволяє користуватися ними для посвідчення особи під час зупинки працівниками поліції, на пошті під час отримання посилок або листів, під час поїздок залізничним або повітряним транспортом тощо.

Складовою інтеграційних процесів є стандартизація як приведення норм національного права у відповідність з міжнародними правовими стандартами.

Просування України шляхом демократичних реформ у державно-правовій сфері зумовлює об'єктивні передумови до розбудови сучасної

структури законодавства та визначення у ній місця і ролі міжнародних договорів України, які виступають важливим чинником регламентації міждержавних відносин. За змістом статей 9 та 85 Конституції України до компетенції Верховної Ради України належать конституційно-правове, законодавче оформлення дії на території України міжнародних договорів, а відтак визначення форм та моделей співробітництва України з іншими державами, міжнародними інституціями, забезпечення імплементації міжнародно-правових норм до національного законодавства України, що покликане сприяти формуванню в Україні більш ефективної та дієвої структури законодавства, відповідність його міжнародним стандартам. У Законі України «Про міжнародні договори України» передбачено, що міжнародний договір, окрема ланка ієрархічної структури законодавства, що являє собою домовленість між Українською державою в особі уповноважених органів (посадових осіб) та іншою державою (іншими державами, міжнародними організаціями тощо) в особі уповноважених органів (посадових осіб), набуває чинності на території України в установленому порядку у зв'язку з наданням згоди Верховною Радою України. Особливості міжнародних договорів у системі національного законодавства України зумовлені: особливою процедурою їх укладення; особливостями набрання чинності та юридичної сили; специфікою виконання; припиненням дії.

Набрання чинності міжнародним договором – це конституційно закріплена процедура надання йому юридичної сили на території України зі сторони парламенту. З цього приводу слід зазначити, що згода України на обов'язковість для неї міжнародного договору може надаватися шляхом підписання, ратифікації, затвердження, прийняття договору, приєднання до договору або іншим шляхом, про який домовилися сторони.

Таким чином, можна констатувати, що міжнародні договори України мають пріоритетність по відношенню до національних актів законодавства, що надає їм переваги при практичному застосуванні. Міжнародні договори України характеризує певна специфічна процедура їх виконання. За змістом

чинного законодавства: чинні міжнародні договори України підлягають дотриманню Україною відповідно до норм міжнародного права; згідно з принципом сумлінного дотримання міжнародних договорів Україна виступає за те, щоб й інші сторони міжнародних договорів України неухильно виконували свої зобов'язання за цими договорами. Реалізація норм міжнародних договорів України здійснюється за допомогою як міжнародно-правових, так і внутрішньодержавних правових засобів. Основоположна роль у міжнародно-правовому регулюванні суспільних відносин належить рішенням ООН, яка забезпечує ефективну взаємодію та налагодження співробітництва між державами, мир та суспільну злагоду. Міжнародно-правові акти ООН за своєю правовою природою виступають міжнародно-правовим базисом при укладенні та виконанні міжнародних договорів. Також Україна виступає учасником цілої низки міжнародних регіональних інституцій, зокрема таких, як Рада Європи.

У зв'язку з цим Україна узята на себе зобов'язаннями приєдналась до цілої низки міжнародних договорів, які були вироблені в процесі їх діяльності. Так, наприклад, Україна визнала чинною на своїй території Конвенцію Ради Європи про захист прав людини і основоположних свобод, якою визначено ключові та базові засади захисту прав та свобод людини. Зокрема у цій Конвенції передбачено, що для забезпечення дотримання Високими Договірними Сторонами їх зобов'язань створюється Європейський суд з прав людини, який функціонує на постійній основі. Приєднавшись до Конвенції, Україна значно посилила ефективність гарантованих національним законодавством та Конвенцією прав та свобод, у тому числі громадян України.

Термін «міжнародний договір» є узагальнюючим поняттям, яке поєднує різноманітні міжнародні угоди. Міжнародний договір України – це договір, укладений у письмовій формі з іноземною державою або іншим суб'єктом міжнародного права, який регулюється міжнародним правом незалежно від того» міститься договір в одному чи в декількох пов'язаних між собою документах, і незалежно від його конкретного найменування. Схоже

визначення міжнародного договору міститься у ст. 2 Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 р.

У загальній теорії права сформульовані основні характерні ознаки міжнародного договору:

- це правовстановлюючий акт, змістом якого є сформульовані сторонами договору взаємні права і обов'язки, порядок їх реалізації, а також відповідальність за невиконання або неналежне виконання добровільно взятих на себе зобов'язань;

- його юридична сила залежить від правового статусу суб'єктів, які його укладають:

- міжнародний договір є частиною національного законодавства; з одного боку, він є похідним від конституції й законів, заснований на них, не може їм суперечити, доповнює й конкретизує чинне законодавство, а з іншого – є основою для прийняття інших юридичних актів;

- він покликаний забезпечити публічний, загальний інтерес, загальне благо, тому виконання договірних зобов'язань гарантується державою шляхом застосування різних форм, засобів, методів, у тому числі примусового характеру;

- міжнародний договір укладається і вступає в силу відповідно до встановленої процедури (ратифікація, затвердження, узгодження тощо);

- він розрахований на тривалий термін дії, багаторазове застосування.

Певна характеристика міжнародних договорів закріплена в законодавстві України:

- по-перше, відповідно до ст. 9 Конституції України чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства. Положення цієї статті співзвучні з чинним Законом України від 29 червня 2004 р. «Про міжнародні договори України». У ч. 2 ст. 19 цього Закону уточнюється: «Якщо міжнародним договором України, який набрав чинності в установленому порядку,

установлено інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору»;

– по-друге, положення Господарського процесуального кодексу України також відображають конституційні приписи щодо того, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства (ст. 9 Конституції України). Так, про це додатково йдеться в нормах ст. 4 Господарського процесуального кодексу.

Таким чином, ефективне застосування норм міжнародних договорів у господарському судочинстві залежить від того, наскільки повно вони інкорпоровані в національне законодавство та від правильного їх розуміння.

Напрямок гармонізації як цілеспрямованого зближення правових систем в цілому або окремих галузей, утвердження загальних норм і інститутів є актуальним для України, яка прагне до європейської інтеграції.

Особливої актуальності питання наднаціональності набула у зв'язку з розгортанням і поглибленням інтеграційних процесів у Західній Європі в другій половині ХХ ст. Вважається, що одним із перших офіційних документів, у тексті якого згадувалася «наднаціональність» як політико-правова категорія, стала Резолюція Європейського конгресу 1948 р., ухвалена за підсумками з'їзду громадських рухів, які виступали за об'єднання повоєнної Європи.

Проблема наднаціональності міжнародних організацій це питання щодо співвідношення суверенітету держав-членів організації з повноваженнями створеного ними внутрішньо-організаційного механізму. Ступінь делегування прав і повноважень держави органам міжнародної організації постає суттю інституту наднаціональності. Більшість вчених зазначає, що не можна наголошувати лише на елементах наднаціональності стосовно ЄС – треба зазначати про наднаціональність самої організації.

Так, під час укладання міжнародного договору, що є обов'язковим для держав-членів, бере участь не окремий наднаціональний орган (наприклад, в

ООН – Рада Безпеки ООН), а майже всі інституції (в ЄС – Рада, Комісія, Парламент).

У свою чергу Л. Грицаєнко вважає, що доцільніше говорити про наявність у міжурядових організаціях наднаціонального елементу, а не про наднаціональність самих міжурядових організацій. Причому у випадку ЄС наднаціональність полягає у відмові держав-членів у певних сферах від частини своїх суверенних прав на користь інститутів цього інтеграційного утворення.

Вирішення питань співвідношення компетенції ЄС та його членів надзвичайно актуальне в разі реалізації Європейським Союзом зовнішньополітичної функції. За аналогією із законодавчою компетенцією для Європейського Союзу М.М. Микієвич наголошує на чотирьох видах компетенції. Перший вид - виняткова компетенція, яка відноситься до кола питань, переданих державами-членами об'єднанню. Другий - це так звана компетенція конкуруюча, яку здійснюють держави-члени з питань, що не стосуються компетенції об'єднання. Практично у цій сфері є можливість врегульовувати такі питання на наддержавному рівні, якщо їх не можливо дієво врегулювати на рівні держав-членів. Третій вид-це паралельна, або спільна, компетенція, коли відносини у певних сферах врегульовують спільно держави-члени, а також на наднаціональному рівні. До четвертого виду компетенції належать питання, які врегульовують на національному рівні.

Функціоналісти й нефункціоналісти вважають, що наднаціональність є не обмеженням національної держави, а спрямуванням її політики на формування міждержавної єдності. У такому разі наднаціональність виступає засобом забезпечення спільних цінностей, покладених в основу функціонування співтовариства. Водночас вона сприяє захисту прав і свобод людини від порушень і перешкод, спричинених співіснуванням держав (візи, митні тарифи, відмінності національних правових систем тощо (Й. Вейлер, А. Сомек)).

У сучасному світі існує значна кількість міжнародних організацій загальної та спеціальної компетенції, у правовій природі яких спостерігаються ті чи інші наднаціональні риси: Міжнародний валютний фонд, Міжнародна організація цивільної авіації (ІКАО), Міжнародна організація праці, Міжнародний орган з морського дна, міжнародні організації інтеграційного типу, які функціонують на основі спільного ринку чи митного союзу (ЄС, Андське співтовариство, МЕРКОСУР, НАФТА тощо). Водночас ступінь делегування їм 29 суверенних владних повноважень і, відповідно, їх правова природа є різними. З огляду на це необхідно розрізнити наднаціональність, що існує в традиційних міжнародних організаціях, які не прагнуть до розширення відповідної компетенції (наднаціональний спосіб міжнародного співробітництва), та її посиленій різновид – інтеграційну наднаціональність, яку в спеціальній правовій літературі іноді іменують «федералістська» або «наднаціональність конфедеративних утворень».

Розглянемо сутність наднаціональності, умови її виникнення та реалізації. М.А. Корольов зауважує, що важливі ознаки наднаціональності полягають в наступному: внутрішнє право наднаціонального об'єднання автоматично стає внутрішньодержавним правом його членів, воно створюється органом, який діє самостійно та незалежно від негативного до них ставлення з боку однієї чи декількох держав, причому відповідні питання повністю або частково виключаються з ведення останніх.

Таким чином, головні ознаки наднаціональності в ЄС можна стисло охарактеризувати так: органи формуються чиновниками згідно з їх особистими якостями, не залежно від їх приналежності до держави-члена; рішення приймаються більшістю голосів; присутня юридична обов'язковість актів організації для держав-членів, їх фізичних і юридичних осіб; акти є прямої дії.

Якщо ж відносити наднаціональні риси в ЄС до загроз державного суверенітету та незалежності її членів, то причини та умови можливості наднаціональності треба шукати в самому суверенітеті.

Отже, вважаємо, що під час наділення міжнародної організації наднаціональними повноваженнями, ключовим є питання балансу між забезпеченням нормального функціонування наднаціональних органів із метою досягнення цілей організації та захистом державного суверенітету й національної ідентичності членів таких організацій для запобігання «розчиненню» держав в інтеграційному співтоваристві. Беззастережною умовою застосування наднаціональних заходів є відповідність їх загально визнаним принципам міжнародного права.

РОЗДІЛ 2. ВПРОВАДЖЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАУКОВО-МЕТОДИЧНИХ РОЗРОБОК В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС КАФЕДРИ НАЦІОНАЛЬНОГО, МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ТА ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

2.1. Удосконалення методичного забезпечення навчального процесу як умова забезпечення євроінтеграційної перспективи

Зміст методичної роботи виконавців НДР включав підготовку навчальних і робочих програм дисциплін “Міжнародне публічне право”, “Право ЄС”, “Порівняльне конституційне право”, “Історія міжнародних відносин”, “Країнознавство”. Значення порівняльного методу при аналізі проблем розвитку правової системи України було підкреслено при підготовці змісту збірника навчальних програм з дисциплін кафедри.

“Збірник навчальних програм з дисциплін кафедри історії та теорії національного і міжнародного права” — Методичний посібник”. (Херсон. - 2018. - 192 с.) включав аналіз понять та термінів.

Інтеграційні аспекти були окреслені при удосконаленні змісту НМК дисциплін “Міжнародне приватне право”, “Право міжнародних організацій”, “Дипломатичне та консульське право”. За результатами методичної роботи виконавців НДР було опубліковано “Збірник навчальних програм з дисциплін кафедри: навчальний посібник” / Н.О. Задорожня, М.М. Новікова та інші.- Херсон, Видавничий дім “Гельветика”, 2019. - 190 с.

Методична робота виконавців НДР включала підготовку до затвердження навчальних програм з дисциплін “Міжнародне право (публічне, приватне)”, “Нормотворча діяльність міжнародних організацій”, до змісту нових дисциплін “Порівняльне конституційне право”, “Державне право зарубіжних країн”, “Правові системи сучасності” включені тести та завдання, присвячені аналізу становлення та розвитку інтеграційних процесів у сучасному світі, інтеграційних відносин та інтеграційної діяльності з точки

зору їх правового регулювання інноваційними галузями національного і міжнародного права.

Виконавці ініціативної теми прийняли участь у підготовці або доопрацюванні наступних матеріалів:

- Програма державної атестації для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 293 “Міжнародне право”;
- Програма навчальної, виробничої практики для здобувачів ОП 293 “Міжнародне право” першого бакалаврського рівня вищої освіти;
- Методичні рекомендації для написання курсових робіт для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 293 Міжнародне право”.

Методична робота виконавців НДР включала доопрацювання змісту силабусів навчальних дисциплін на основі вивчення і використання вітчизняної і зарубіжної наукової методичної літератури, а також власних результатів наукових досліджень з аналізу теоретичних і практичних проблем сучасних інтеграційних процесів шляхом порівняння особливостей національних правових систем європейських країн та їх взаємодії з правовою системою України.

Виконавці ініціативної теми прийняли участь у підготовці в 2021 році програми державної атестації для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 293 “Міжнародне право”, що забезпечило можливість прийому здобувачів на цю спеціальність в 2022-2023 навчальному році.

Виконавці ініціативної теми прийняли участь у проекті міжнародної академічної підтримки “Freedom of education” (доц. Задорожня Н.О., ст. викладачка Шперун Х.В., ст. викладачка Задорожня О.В., ст. викладачка Томіліна Ю.Є.). Результати участі — цикл лекцій від іноземних лекторів (Грецька республіка, Естонська республіка, Чеська республіка).

2.2. Практичне значення результатів наукового дослідження для підготовки фахівців в сфері права і міжнародного права

Виконавці НДР Томіліна Ю.Є., Новікова М.М. взяли участь у Швейцарсько-українському проєкті “Розвиток громадянських компетентностей в Україні — DOCCU” (м. Херсон, 17 травня 2018 р.).

Була підготовлена та проведена Всеукраїнська науково-практична конференція “Реформування правової системи України під впливом євроінтеграційних процесів” Херсон: Видавничий дім “Гельветика” 2018. - 208 с.

Дослідження предмету та узагальнення понятійного апарату теорії інтеграційних процесів було відображено в статтях викладачів кафедри:

1. Задорожня Н.О.

Історико-теоретичний вимір інституту медіації. Пробація та медіація: досвід Словаччини для України. Матеріали міжнародного круглого столу, м. Херсон, 17-19 травня 2019 року. Херсон, 2019.- С. 14-18.

2. Зубенко В.В.

Протиправні прояви у діяльності правоохоронних органів відносно прав людини // Перспективні напрямки розвитку економіки, фінансів, обліку, менеджменту та права: теорія і практика: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Полтава, 9 березня 2019 року): у 3 ч.- Полтава: ЦФЕНД, 2019.- Ч.2. –С. 62-65.

3. Зубенко В.В.

Теоретичні аспекти ефективності функціонування територіальних громад та їх місце в системі місцевого самоврядування Управління та раціональне використання земельних ресурсів в новостворених територіальних громад: проблеми та шляхи їх вирішення: Збірник наукових праць Всеукраїнської науково-практичної конференції (Херсон), 5-6 березня 2019 року.- Херсон: ДВНЗ «ХДАУ», 2019 – С. 242-248.

4. Зубенко В.В.

Миротворчі операції і місто НАТО: стратегічне забезпечення регіональної безпеки. Сфери діяльності Північноатлантичного альянсу: виклики сучасності. Матеріали всеукраїнського наукового круглого столу, м. Херсон, 29 листопада 2019 року.

5. Новікова М.М.

Проблеми провадження медіації до української правової системи: методологічні аспекти. Пробація та медіація: досвід Словаччини для України. Матеріали міжнародного круглого столу, м. Херсон, 17-19 травня 2019 року. Херсон, 2019. С. 62-64.

6. Новікова М.М., Шперун Х.В.

Космос як сфера проведення операцій НАТО: питання планетарної безпеки. Сфери діяльності Північноатлантичного альянсу: виклики сучасності. Матеріали всеукраїнського наукового круглого столу, м. Херсон, 29 листопада 2019 року.

7. Задорожня О.В. Історико-теоретичний вимір інституту медіації. Пробація та медіація: досвід Словаччини для України. Матеріали міжнародного круглого столу, м. Херсон, 17-19 травня 2019 року. Херсон, 2019.- С. 14-18.

6. Томіліна Ю.Є. Історичні витоки вітчизняної медіації. Пробація та медіація: досвід Словаччини для України. Матеріали міжнародного круглого столу, м. Херсон, 17-19 травня 2019 року. Херсон, 2019. С.32-36.

Всі виконавці НДР взяли участь у роботі міжнародного круглого столу “Пробація та медіація: досвід Словаччини для України (м. Херсон, 17-19 травні 2019 р.).

29.11.2019 року було проведено Всеукраїнський круглий стіл “Сфера діяльності Північно-атлантичного альянсу: виклики сучасності” за участю студентів, курсантів та викладачів Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, Дніпровського гуманітарного університету, Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх справ.

Теоретичні основи інтеграційних процесів у європейському контексті, основні напрямки розвитку інтеграційних процесів, зміст принципів теорії інтеграційних процесів, пріоритети євроатлантичної інтеграції, проблеми та завдання реформування правової системи України були предметом аналізу та розгляду на I Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції “Роль інтеграційних процесів у формуванні національних правових систем”. Ця конференція була підготовлена і проведена викладачами кафедри, виконавцями НДР (м. Херсон, 10-11 квітня 2020 р.). Матеріал I Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції були опубліковані: Том II. Херсон, Херсонський державний університет, 2020.-278 с., Том II. Херсон, Херсонський державний університет, 2020. - 343 с. В роботі конференції “Роль інтеграційних процесів у формуванні національних правових систем” прийняли участь 195 учасників (із закордону — 82).

Всі виконавці НДР кафедри прийняли участь у організації та проведенні VI Всеукраїнської студентської конференції “Реформування правової системи України під впливом євроінтеграційних процесів (м. Херсон, 31.03.2021 р.). Були підготовлені виступи здобувачів ОП “Міжнародне право” Єфімової А., Якименко М., Степанець В., Кашичевої І., Свінкової В., Мусаелян А. та ін.

Виконавці ініціативної теми прийняли участь у проєкті міжнародної академічної підтримки “Freedom of education” (доц. Задорожня Н.О., ст. викладачка Шперун Х.В., ст. викладачка Задорожня О.В., ст. викладачка Томіліна Ю.Є.). Результати участі — цикл лекцій від іноземних лекторів (Грецька республіка, Естонська республіка, Чеська республіка).

Отримання Україною статусу кандидата в члени Євросоюзу підтвердила важливість підготовки здобувачів вищої освіти в сфері міжнародного та європейського права, які розуміють роль і повноваження міжнародних і європейських інституцій, мають необхідні вміння і навички практичного застосування норм міжнародного публічного та приватного права в умовах євроінтеграційної перспективи української держави. Сучасний

євроінтеграційний вектор розвитку України зумовлює необхідність змін в галузі правової освіти. Тому постійним напрямком роботи виконавців ініціативної теми “Проблеми правової теорії інтеграційних процесів: міжнародний та національний вибір” залишається участь виконавців теми в доопрацюванні змісту ОП “Міжнародне право” з точки зору необхідного обсягу компетентностей і навичок застосування для розв’язання складних проблем при реалізації і захисті прав фізичних і юридичних осіб в сфері зовнішньої політики України в умовах євроінтеграційної взаємодії.

Тематика кваліфікаційних робіт ОКР «бакалавр» і «магістр» була доповнена відповідно ініціативної теми дослідження такими темами: «Конституційні моделі у сучасному світі», «Проблеми безпеки та правосуддя Євросоюзу в сучасних умовах», «Місце та роль НАТО в системі міжнародних відносин», «Правовий статус і повноваження Європейського Союзу в сучасних умовах», «Інститут депутатської недоторканості: вітчизняний та зарубіжний досвід», «Стратегія і практика судово-правової реформи в Україні», «Організаційно-правові засади співробітництва України та Європейського Союзу у правоохоронній сфері», «Державні контрольні органи: світовий та вітчизняний досвід», «Міжнародно-правовий статус ООН: історико-правові засади діяльності» та інші.

Окремий напрямок роботи виконавців НДР — підготовка і опублікування результатів дослідження міжнародного рівня в альманасі “Магістерські студії”. Херсон: ХДУ — Випуск 19. -2019), Випуск 20. - 2020.

Під керівництвом доцентки Задорожньої Н.О. були підготовлені наступні студентські наукові публікації:

1. Грищенко Є. В. Трансформація державного суверенітету в межах Європейського Союзу: Магістерські студії. Альманах. Вип. 20. 2020.-Херсон. ХДУ, С. 364-367.

2. Зіміна Г. В. Суддівське самоврядування в Україні: поняття та значення: Магістерські студії. Альманах. Вип. 20. 2020.-Херсон. ХДУ, С. 382-384.

3. Малкін Р.Ю. Конституційно-правовий статус національної поліції України як правоохоронного органу: Магістерські студії. Альманах. Вип. 20. 2020.-Херсон. ХДУ, С. 400-402.

4. Семко С.О. Історичні аспекти становлення сучасної теорії поділу влади: Магістерські студії. Альманах. Вип. 20. 2020.-Херсон. ХДУ, С. 430-432.

Для підготовки фахівців в сфері міжнародного та європейського права в умовах євроінтеграції важливе значення має формування вмінь та навичок критичного мислення, яке складається з таких компонент, як:

- 1) інтеграція;
- 2) аналіз;
- 3) оцінка;
- 4) пояснення.

Критичне мислення має прагматичний характер, націлене на ефективність науково-дослідної роботи студентів. В роботі студентських наукових об'єднань «Історія та теорія української державності» (керівниця старша викладачка Задорожня О.В.) і «Євроінтеграція та правова система України» (керівниця старша викладачка Томіліна Ю.Є.) студенти формують навички порівняльного аналізу, вміння інтерпретувати емпіричні дані, вміння відрізнити та використовувати надійні джерела інформації.

Важливе місце в програмах стажувань викладачів кафедри належало вивченню досвіду викладання дисциплін, пов'язаних з питаннями порівняльного правознавства, застосування міждисциплінарного підходу при аналізі взаємовпливу розвитку правових систем сучасних держав в ВНЗ України. Доцентка Новікова М.М. пройшла стажування у Дніпровському гуманітарному університеті (26.11-26.12.2018 р.), отримала сертифікат. Виконавці НДР Задорожня О.В. і Томіліна Ю.Є. пройшли стажування у Чорноморському національному університеті імені Петра Могили (22.10-22.11 2020 р.), отримали сертифікати.

Таким чином, формування завдань, програмних результатів підготовки здобувачів вищої освіти в сфері європейського права має практичне

застосування, використовується досвід освітніх програм і методичного забезпечення навчальних дисциплін цього напрямку підготовки провідних ВНЗ України.

ВИСНОВКИ

Науково-дослідна ініціативна тема “Проблеми правової теорії інтеграційних процесів: міжнародний та національний вимір” 0118U001522 присвячена дослідженню змісту та основних понять теорії інтеграційних процесів, функції та принципів євроінтеграції України.

Актуальність теми дослідження обумовлена необхідністю визначення проблем та завдань євроінтеграційних процесів та північноатлантичного співробітництва України в сучасних умовах з точки зору практичних результатів їх реалізації та реформування правової системи України. Визначена роль призначення систем, аналізується значення внутрішньої та зовнішньої умови ефективного механізму міжнародного співробітництва та міжнародної безпеки.

Дослідження теоретичних основ інтеграційних процесів в працях фахівців дало можливість визначити необхідність аналізу особливого комплексу міжнародних норм — інтеграційного права, як доповнення до міжнародного та національного права.

В якості основних методів регулювання інтеграційних процесів визначаються імплементація, гармонізація, уніфікація, стандартизація як приведення норм національного права України у відповідність з міжнародними правовими стандартами. Інтеграція України до ЄС визначається пріоритетним напрямом внутрішньої і зовнішньої політики держави.

Різні питання та проблеми їх реалізації з точки зору національного та міжнародного виміру були досліджені на всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференціях. Результати аналізу знайшли закріплення в доповідях та збірниках матеріалів таких конференцій. Наприклад, опубліковано збірник тез “Реформування правової системи України під впливом євроінтеграційних процесів” (Херсон: Видавничий дім “Гельветика”, 2013), збірник матеріалів I Міжнародної науково-практичної інтернет-

конференції “Роль інтеграційних процесів у формуванні національних правових систем (Херсон, ХДУ, 2022: - том I, том II) та інших.

Виконавці ініціативної теми взяли участь у підготовці програми державної атестації для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 293 “Міжнародне право”, у розробці та оновленні змісту ОП “Міжнародне право” та основі вивчення і використання вітчизняної і зарубіжної наукової і науково-методичної літератури, а також власних наукових і методичних розробок.

Оновлення методичної системи підготовки здобувачів вищої освіти в сфері міжнародного та європейського права розглядається як оновлення цілей, змісту, методів, засобів та організаційних форм підготовки фахівців з урахуванням змін в сучасних міжнародних відносинах. Потребують подальшого вивчення питання міжнародно-правових засад співробітництва України з суб'єктами міжнародного права в національній правовій системі України, міжнародно-правових інструментів впливу правової системи ЄС на національну правову систему України, міжнародно-правових засобів вирішення спорів за участі України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Актуальні дослідження правових та економічних процесів у контекст ієвроінтеграції : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. Здобувачів вищ. освіти (2 черв. 2021 р., Дніпропетр. ун-т внутр. справ) / [редкол.: Л.Р.Наливайко (голова) та ін.] ;Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ. - Дніпро : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ., 2021. - 243 с.
2. Андрейченко С. С. Міжнародне публічне право. Основні галузі та інститути : навч.-метод. посіб. / С. С. Андрейченко, М. В. Грушко, В. В. Музика ; Міжнар. гуманітар. ун-т, Ін-т права, економіки та міжнар. відносин, Каф. міжнар. права та порівнял. правознавства. - Одеса : Фенікс, 2021. - 290 с.
3. Батиргарєєва В. С. Питання боротьби з рецидивною злочинністю у матеріалах Конгресів ООН щодо запобігання злочинності та поведження з правопорушниками. Питання боротьби зі злочинністю. 2020. Вип. 39. С. 23-31.
4. Білоцький, С. Д. Новий етап у розвитку української доктрини міжнародного права / С. Д. Білоцький // Часопис Київського університету права. - 2020. - N 1. - С. 443-444.
5. Боднарук М. І. Європейські стандарти приватного права : навч. посіб. / М. І. Боднарук, І. Г. Козуб ; Чернів. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича. - Чернівці : ЧНУ ім. Ю. Федьковича : Рута, 2019. - 215 с.
6. Буняк В. С. Європейська конвенція з прав людини та кримінальне право : наук.-практ. посіб. / В. С. Буняк ; [відп. ред. В. С. Ковальський]. - Київ : ЮрінкомІнтер, 2020. - 153 с.
7. Вирозумська А. Процедури судового захисту в праві ЄС. Навчальний посібник. - К.: ІМВ КНУ імені Тараса Шевченка, 2005. – 145 с.
8. Волошин, Ю. О. Міжнародне право в умовах глобалізації / Ю. О. Волошин // Новий шлях до права : кол. монографія / Нац. акад. прав. наук України. - Київ : Логос, 2021. - С. 107-120.

9. Галущенко Г. В. Теорія та практика застосування іноземного права : монографія / Г. В. Галущенко ; Ін-т міжнар. відносин, Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. - Київ : Алерта : Правова Єдність, 2019. - 312 с.
10. Гармонізація законодавства України з правом Європейського Союзу : зб. тез доп. Всеукр. наук. конф. ,17 квіт. 2021 р. / [редкол.: М. П. Вавринчук, О. П. Когут, С. І. Лучковська] ; Хмельниц. нац. ун-т, Нац. акад. Держ. прикордон. Служби України ім. Богдана Хмельницького, Громад. орг. "Поділ. прав. ліга". - Хмельницький : ХНУ, 2021. - 209 с.
11. Генезис публічного та приватного права: європейський вимір : зб. матеріалів Міжнар. юрид. наук.-практ. конф. (6 бер. 2019 р.) : тези наук. доп. - Київ : АртЕк, 2019. - 103 с.
12. Глобальні тренди міжнародних відносин: реалії і прогнозування. - Монографія. К.: "ВАДЕКС" , 2020. – 452 с
13. Гомонай В. В. Конституційно-правове забезпечення набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору : монографія / В. В. Гомонай ; ДВНЗ "Ужгород. нац. ун-т", Ін-т держави і права країн Європи. - Херсон : Гельветика, 2020. - 259 с.
14. Грищенко Є.В., Задорожня Н.О. Поняття «наднаціональності» як правової категорії / Є.В. Грищенко, Н.О. Задорожня // Роль інтеграційних процесів у формуванні національних правових систем. Матеріали I Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (10–11 квітня 2020 року). Том I. Херсон: Херсонський державний університет, 2020. – С.27-29.
15. Грубінко А. В. Європейський Союз після Brexit: продовження історії : / Грубінко А. В., Мартинов А. Ю. ; Західноукр. нац. ун-т, Центр стратег. аналітики та міжнар. студій. - Тернопіль ; Київ : Осадца Ю. В. [вид.], 2021.
16. Дахно І. І. Право Європейського Союзу. Київ: Центр учбової література, 2019. 415 с.

17. Джон Маккейн. Буремна хвиля. Добрі часи, праведні справи, великі битви та інші звітяги / Джон Маккейн, Марк Солтер. - Харків : [б. в.], 2020. – 432 с.
18. Державно-правове регулювання суспільних відносин в умовах нових глобалізаційних викликів: вітчизняні та міжнародні реалії : монографія / [Ю. Л. Бошицький та ін.] ; за заг. ред. проф., заслуж. юриста України Ю. Л. Бошицького ; НАН України, Київ. ун-т права. - Київ : Талком, 2019. – 803 с.
19. Задорожня О.В. Основні підходи до тлумачення поняття «публічна влада» / О.В. Задорожня // Публічне управління та адміністрування у процесах економічних реформ: збірник тез доповідей II Всеукраїнської науково-практичної конференції (19 квітня 2018 р.)-Херсон: ДВНЗ «ХДАУ», 2018.- С.148-152.
20. Задорожна С. М. Право ЄС :устрій та правопорядок : навч.-метод. посіб. / С. М. Задорожна, Н. В. Кирилюк. - Чернівці :Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. -232 с.
21. Задорожна, Світлана Михайлівна. Загальні принципи сучасного міжнародного права: еволюція та сучасність : монографія / С. М. Задорожна ; Чернівець. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича. - Чернівці : ЧНУ : Рута, 2019. - 359 с
22. Задорожня Н.О., Задорожня О.В. Аналіз проблем форми правління в сучасних умовах державотворення / Н.О. Задорожня // збірник тез Всеукраїнської наукової інтернет-конференції «Актуальні проблеми публічного права».- К., 2018.-С.22-31.
23. Збірник нормативних матеріалів з права Європейського Союзу / [уклад.: Л. Р. Наливайко та ін.] ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф., заслуж. юриста України Наливайко Л. Р. ; Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, Юрид. клініка "Істина", Каф. загальноправ. дисциплін. - Дніпро :Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2020. - 599 с.
24. Збірник нормативних матеріалів з права Європейського Союзу / [уклад.: Л. Р. Наливайко та ін.] ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф., заслуж. юриста

- України Наливайко Л. Р. ; Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, Юрид. клініка "Істина", Каф. загальноправ. дисциплін. - Дніпро :Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2020. - 599 с.
- 25.Зубенко В.В. Поняття політико-управлінських відносин в системі державного управління. Публічне управління та адміністрування у процесах економічних реформ: збірник тез доповідей II Всеукраїнської науково-практичної конференції (19 квітня 2018 р.)-Херсон: ДВНЗ «ХДАУ», 2018.-С. 70-74.
- 26.Європейський Союз: що це таке і що він робить. К. : Представництво ЕС, 2018. 58 с.
- 27.Європейський Союз: теорія і практика інтеграції заради успіху :навч. посіб. / [Матвійчук А. В. та ін.] ; за заг. ред. А. В. Матвійчука ; Міжнар. екон.-гуманітар. ун-т ім. С. Дем'янчука. - Рівне :Волинські обереги, 2019. - 155 с.
- 28.Європейський Союз: загальна інформація, організаційна структура, правова система : [слов.-довід.] / [уклад.: Ю. С. Кононенко, І. М. Лубко] ; Черкас. нац. ун-т ім. Богдана Хмельницького, Навч.-наук. ін-т економіки і права, Каф. держ.-прав. дисциплін. - Черкаси :Гордієнко Є. І., 2019. - 306 с.
- 29.Європейський Союз :навч. посіб. / [А. О. Бояр та ін. ; ред.: А. О. Бояр, С. В. Федонюк] ; Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки. - Київ :Освіта України, 2020. - 594 с.
- 30.Європейський Союз: вчора, сьогодні, завтра = DieEuropäischeUnion: Gestern, Heute, Morgen :навч. посіб. / уклад.: Юрій Макар [та ін.] ;Чернівець. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича. - Чернівці : ЧНУ : Рута, 2020. - 399 с.
- 31.Європейський Союз: теорія і практика інтеграції заради успіху : навч. посіб. / [Мавійчук А. В., Дума В. В., Боровик А. В. та ін.] ; за заг. ред. А. В. Мавійчука ; Міжнар. екон.-гуманітар. ун-т ім. Степана Дем'янчука. - Рівне : Волинські обереги, 2019. - 155 с.

32. Іжнін, Ігор Ігорович. Міжнародні конфлікти (кінець ХІХ - перша половина ХХ століття) : підручник / І. Іжнін, С. Пик, К. Поліщук ; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. - Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2019. - 448 с.
33. Інтеграція України в глобальний соціально-економічний простір : монографія / [Білорус О. Г., Власов В. І., Гриценко А. А. та ін.] ; НАН України, ДУ "Ін-т економіки та прогнозування НАН України", Ін-т демографії та соц. дослідж. ім. Птухи [та ін.]. - Київ : КНЕУ, 2019. - 288 с.
34. Інтеграційні виміри трансформації пострадянського простору : монографія / відп. ред. А. Г. Бульвінський ; Національна академія наук України, Інститут всесвітньої історії НАН України. - Київ : «Видавництво «Фенікс», 2020. - 560 с.
35. Історія держави і права зарубіжних країн [Текст] : курс лекцій / [В. М. Щербатюк (керівник авт. кол.) та ін.] ; за ред. д-ра іст. наук, проф. В. М. Щербатюка ; Нац. акад. внутр. справ. - Київ : Фенікс, 2021. - 535 с.
36. Карвацька, Світлана Богданівна. Інтерпретація міжнародного права: доктрина і практика : монографія / Світлана Карвацька ; Київський нац. ун-т імені Тараса Шевченка, Ін-т міжнародних відносин, Каф. міжнародного права. - Чернівці : ЧНУ, 2019. - 504 с.
37. Ковалів М. В., Тимчишин Т. М., Ніканорова О. В. Основи права Європейського Союзу: навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2020. 212 с.
38. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (в питаннях та відповідях) : навч.-посіб. / [О.В.Сердюк, О.Я.Трагнюк, І.В.Яковюк та ін.]; за заг. ред. І.В.Яковюка Харків : Право, 2019. 124с.
39. Коппель О.А. Пархомчук О.С. Ретроспективний контекст глобальних трендів міжнародних відносин // Глобальні тренди міжнародних відносин. Монографія . - К.: Вадекс, 2020.- 524 с.
40. Коппель, Олена Арнольдівна. Міжнародні відносини ХХ століття : навч. посіб. для студентів вищ. закл. освіти / Коппель О. А., Пархомчук О. С. - 5-те вид., розшир. і допов. - Київ : Друк. двір Олега Федорова, 2019. - 386 с

- 41.Кордон М. В. Європейська та євроатлантична інтеграція України. Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2017. – 172 с.
- 42.Костюченко Я. М. Правове регулювання відносин асоціації між Україною та Європейським Союзом : монографія / Я. М. Костюченко ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. - Київ :Київський університет, 2019. - 447 с.
- 43.Криштанович М.Ф., Пушак Я.Я., Флейчук М.І., Франчук В.І. Державна політика забезпечення національної безпеки України: основні напрямки та особливості здійснення: монографія. Львів: Сполом. 2020. 418 с.
- 44.Кузик, Степан Петрович. Регіональна економічна і соціальна географія світу (розвинені країни) : [навч. посіб.] / Степан Кузик, Любов Котик, Ірина Ванда ; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. - Львів : Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка, 2019. - 147 с
- 45.Ландіна А. В., Лисенко О. М. Міжнародні стандарти призначення покарання спеціальному суб'єкту злочину. Правова держава. 2020. Вип. 31. С. 380-388.
- 46.Манукян В.І. Страсбурське право. Європейський суд з прав людини// Наукове видання. – Право, 2019. - 560 с.
- 47.Міжнародні відносини та зовнішня політика України : підручник / [Ю. В. Пунда, І. П. Козинець, В. С. Клименко та ін.]. – К. : НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2020. – 328 с.
- 48.Міжнародні відносини та світова політика: навчальний посібник/ О. Н. Кузь, Д. С. Коротко та ін. - Х. : Вид. ХНЕУ ім. С. Кузнец, 2020.-206 с.
- 49.Міжнародні та регіональні системи: актуальні питання міжнародних відносин і регіональних студій : зб. тез Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Луцьк, 17 трав. 2019 р.) / [за ред. В. Й. Лажніка та С. В. Федонюка] ; Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, Ф-т міжнар. відносин. - Луцьк : Вежа-Друк, 2019. - 103 с.
- 50.Мирошниченко В. Міжнародне приватне право у схемах і визначеннях. Навчальний посібник. - К.: ЦУЛ , 2020. 152 с

51. Міжнародне приватне право : підручник / [Є. М. Білоусов, І. М. Жуков, В. В. Комаров, І. В. Яковюк та ін.] ; за заг. ред. Є. М. Білоусова, І. В. Яковюка. – Харків : Право, 2021. – 408 с.
52. Міжнародне публічне право : навч.-метод. посіб. / [уклад. С. С. Андрейченко та ін.] ; Міжнар. гуманітар. ун-т. - Одеса : Фенікс, 2021. - 318 с.
53. Новікова М.М., Новіков М.М. Щодо стану та проблем реалізації співробітництва України та ЄС у сфері свободи, безпеки та юстиції / М.М. Новікова, М.М. Новіков // Роль інтеграційних процесів у формуванні національних правових систем. Матеріали I Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (10–11 квітня 2020 року). Том II. Херсон: Херсонський державний університет, 2020. – С.304-309.
54. Носова, Богдана Миколаївна. Україна - НАТО: медійний контекст : монографія / Богдана Носова ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. - Київ : Київський університет, 2019. - 208 с.
55. Оборський Г. О., Чістякова Г. В., Кривдіна І. Б. Міжнародні відносини : навч. посіб. для студ. гуманітарних спец. закладів вищ. освіти / МОН України Одеський нац. політех ун-т, - Київ; Карвела, 2019.- 177 с.
56. Основи права Європейського Союзу: підручник; за заг. ред. Т. Л. Сироїд. Харків: Право, 2020. 590 с.
57. Партнерство Україна-ЄС у безпековій сфері: сучасний стан і перспективи / Razumkovcentre, Представництво Фонду Ганса Зайделя в Україні. - Київ : KonradAdenauerStiftung, 2021. - 69 с.
58. Перевалова Л. В. Правове регулювання внутрішнього ринку Європейського Союзу : навч.-метод. посіб. для студентів ден. і заоч. форми навчання усіх спец. / Л. В. Перевалова, О. В. Гаєвая, Г. М. Гаряєва ; Нац. техн. ун-т "Харків. політехн. ін-т". - Харків : НТУ "ХПІ", 2020. - 65 с.
59. Пітер Маланчук. Вступ до міжнародного права за Ейкхерстом / Переклад з англ. - Харків, Консум, 2020, - 592 с.

- 60.Почанська, О. С. Особливості використання міжнародно-правових стандартів у сфері забезпечення прав осіб, засуджених до позбавлення волі в Україні / Олена Сергіївна Почанська // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2020. – № 4 (91). – С. 158-169.
- 61.Право Європейського Союзу (в питаннях і відповідях) : навч.-довід. посіб. / [Т. М. Анакіна та ін.] ; за заг. ред. І. В. Яковюка ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Каф. права Європ. Союзу. - Вид. 2-ге, випр. - Харків : Право, 2020. - 171 с.
- 62.Правове регулювання відносин асоціації між Україною та Європейським Союзом : монографія / Я. М. Костюченко ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. - Київ : Київський університет, 2019. - 447 с.
- 63.Приходько А. А. Запобігання та протидія корупції в Україні за умов євроінтеграції. Адміністративно-правовий аспект : монографія / Приходько А. А. ; НДІ публ. права. - Київ : Чалчинська Н. В., 2020. - 383 с.
- 64.Посібник з європейського права у сфері захисту персональних даних. 2018 / [пер. В. Кастеллі] ; European Union Agency for Fundamental Rights (FRA) [таін.]. - Київ : К. І. С., 2020. - 431 с.
- 65.Право Європейського Союзу: основи теорії: підручник/[Т. М. Анакіна, Т. В. Комарова, О. Я. Трагнюк, І. В. Яковнюк та ін.] ; за заг. ред. І. В. Яковнюка. Харків: Право, 2019. 360 с. 17. Право Європейського Союзу. Підручник. / за ред. Р. А. Петрова. Харків: Право, 2019. 442 с.
- 66.Про міжнародне приватне право : закон України : станом на 18 січ. 2019 р. : відповідає офіц. тексту. - Харків : Право, 2019. - 32 с.
- 67.Разметаєва, Юлія Сергіївна. Доктрина та практика захисту прав людини : навч. посіб. / Ю. С. Разметаєва. - [Харків] : [ФОП Лисенко І. Б.], 2019. - 364 с.
- 68.Резніков В. В. Державна політика у сфері європейської інтеграції України: теорія, методологія, практика : монографія / Резніков Валерій

- Володимирович ; Нац. ун-т цивіл. Захисту України. - Харків :Діса плюс, 2020. - 362 с.
- 69.Ржевська В.С. Моделі колективної безпеки в доктрині і практиці міжнародного права: Монографія. К.: Фенікс, 2020. - 334 с.
- 70.Розвиток української держави в умовах активізації євроінтеграційних процесів: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 19 березня 2020 р.). - Київ: МАУП, - 2020. – 408 с.
- 71.Самойленко О. А., Тітуніна К. В. Інтернет-шахрайства: технології вчинення, шляхи протидії та запобігання. ScienceRise. Juridical Science. 2021. № 2. С. 65-70.
- 72.Сидорук Т., Павлюк В. Вступ до європейських студій: Навчальний посібник, Острого: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2020. – 432 с.
- 73.Сироїд Т. Л. Міжнародне публічне право. Міжнародний захист прав людини : посіб. для підгот. до зовн. незалеж. оцінювання / Т. Л. Сироїд, О. А. Гавриленко, Л. О. Фоміна ; за заг. ред. Т. Л. Сироїд. – 4-те вид., перероб. і допов. – Харків : Право, 2021. – 462 с.
- 74.Соколенко О. О. Місце міжнародних договорів в структурі законодавства України /О.О. Соколенко // Реформування правової системи України під впливом євроінтеграційних процесів: матеріали третьої всеукраїнської студентської науково-практичної конференції, м. Херсон, 16–17 березня 2018 р. – Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2018. – С.71-74.
- 75.Стрельцова Є. Д. Уніфікація міжнародного права та її вплив на національне законодавство: монографія. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2019.- 522 с.
- 76.Україна дипломатична : щорічник. вип. XXI / ред. А. Денисенко ; сост.: П. Кривонос, В. Туркевич. - К. : Логос, 2020. - 880 с. – Режим доступу: http://ud.gdip.com.ua/wp-content/uploads/2020/12/diplomatic_ukraine_20.pdf

77. Україна в історії Європи XIX — початку XXI ст.: історичні нариси: монографія. За ред. чл.-кор. НАН України С.В. Віднянського. К.: Інститут історії України НАН України, 2020. - 814 с.
78. Україна. Європа. Світ - Ukraine. Europe. World : міжнар. зб. наук. пр. / [гол. ред. Л. М. Алексієвець] ; Терноп. нац. пед. ун-т імені Володимира Гнатюка. - Тернопіль : [Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка]. - (Серія: Історія, міжнародні відносини). - Вип. 22. - Тернопіль, 2019. - 180 с.
79. Україна на шляху до європейської інтеграції: історико-правовий екскурс : монографія. - Одеса : Фенікс, 2020. - 248 с.
80. Український правовий вимір: пошук відповідей на глобальні міжнародні виклики : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 15 трав. 2020 р. / Регіон. навч. центр Всесвіт. Мит. Орг., Рада молодих вчених Ун-ту мит. справи та фінансів, Ун-т мит. справи та фінансів. - Дніпро : Ун-т мит. справи та фінансів, 2020. - 171 с.
81. Українська призма: зовнішня політика України 2018 [щорічник] : аналітичне дослідження. - Київ : ГО "Рада зовнішньої політики "Українська призма", 2019. - 232 с.
82. Фалалеева Л. Г. Захист основоположних прав у інтеграційному правопорядку Європейського Союзу : монографія / Л. Г. Фалалеева ; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. - Київ : Кандиба Т. П. [вид.], 2020. - 454 с.
83. Фріс П. Л. Кримінально-правова ідеологія і кримінально-правова політика. Право України. 2020. № 2. С. 52-66.
84. Хмелевська Н. В., Гарматюк В. О. Міжнародні стандарти забезпечення здійснення правосуддя в кримінальних провадженнях щодо корупційних злочинів. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. 2020. Вип. 3. С. 150-159.
85. Ціннісний вимір розвитку цивілізацій і глобалізація [Електронний ресурс] : збірник наукових праць / голов. ред. О. В. Зернецька ; відп. ред. І. І. Вітер ; ред. М. В. Бондарець ; Національна академія наук України, Інститут

всесвітньої історії НАН України. - Київ : ТОВ «Видавництво «Центр учбової літератури», 2019. - 190 с.

86. Цивілізаційна суб'єктність України: від потенцій до нового світогляду і буття людини : Ukraine as a civilizational subject: from potencies to a new worldview and human existence : монографія / С. І. Пирожков, Н. В. Хамітов ; Національна академія наук України, Інститут всесвітньої історії. - Київ : "Наукова думка" НАН України, 2020. - 258 с.

87. Шуміло, Інеса Анатоліївна. Міжнародна система захисту прав людини : навч. посіб. для студ. юридичних ВНЗ / І. А. Шуміло ; МОН України. - Харків : ФОП Лисенко І. Б., 2019. - 166 с.

ДОДАТОК А

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ВИКОНАВЦІВ НДР

1. Зубенко В.В. Засади формування спроможних територіальних громад як базової ланки адміністративно-територіального устрою. Теоретичні та практичні аспекти формування й розвитку ринку земель сільськогосподарського призначення: Збірник наукових праць Міжнародної науково-практичної конференції (Херсон, 01-02 червня 2018 року). – Херсон: ДВНЗ «ХДАУ», 2018.- С. 89-94.
2. Зубенко В.В. Законодавче та інституційне підґрунтя реформування територіальних громад. Управління земельними ресурсами в умовах децентралізації влади: Збірник наукових праць Всеукраїнської науково-практичної конференції (Херсон, 06-07 березня 2018 року). – Херсон: ДВНЗ «ХДАУ», 2018.-С. 16-19.
3. Зубенко В.В. Нормативно - правове забезпечення регіональної політики держави. Екологічні та соціально-економічні аспекти розвитку економіки в умовах євроінтеграції: тези доповідей Всеукраїнської інтернет-конференції 9-11 травня 2018 р./ за ред.. І.О. Мельник та ін. - Миколаїв, С. 2018.- С. 246-251.
4. Зубенко В.В. Поняття політико-управлінських відносин в системі державного управління. Публічне управління та адміністрування у процесах економічних реформ: збірник тез доповідей II Всеукраїнської науково-практичної конференції (19 квітня 2018 р.)-Херсон: ДВНЗ «ХДАУ», 2018.-С. 70-74.
5. Зубенко В.В. Особливості гарантій місцевого самоврядування. Збірник тез Всеукраїнської наукової інтернет-конференції «Актуальні проблеми публічного права».- К., 2018.- С. 51-57.
6. Зубенко В.В. Перспективні напрямки розвитку економіки, фінансів, обліку, менеджменту та права: теорія і практика. Протиправні прояви у діяльності правоохоронних органів відносно прав людини // Перспективні напрямки

- розвитку економіки, фінансів, обліку, менеджменту та права: теорія і практика: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Полтава, 9 березня 2019 року): у 3 ч.- Полтава: ЦФЕНД, 2019.- Ч.2. –С. 62-65.
7. Зубенко В.В. Управління та раціональне використання земельних ресурсів в новостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення: Теоретичні аспекти ефективності функціонування територіальних громад та їх місце в системі місцевого самоврядування Управління та раціональне використання земельних ресурсів в новостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення: Збірник наукових праць Всеукраїнської науково-практичної конференції (Херсон), 5-6 березня 2019 року).- Херсон: ДВНЗ «ХДАУ», 2019 – С. 242-248.
 8. Новікова М.М. Пробація та медіація: досвід Словаччини для України. Проблеми провадження медіації до української правової системи: методологічні аспекти. Пробація та медіація: досвід Словаччини для України. Матеріали міжнародного круглого столу, м. Херсон, 17-19 травня 2019 року. Херсон, 2019. С. 62-64.
 9. Задорожня О.В. Основні підходи до тлумачення поняття «публічна влада» / О.В. Задорожня // Публічне управління та адміністрування у процесах економічних реформ: збірник тез доповідей II Всеукраїнської науково-практичної конференції (19 квітня 2018 р.)-Херсон: ДВНЗ «ХДАУ», 2018.- С.148-152.
 10. Задорожня О.В. Аналіз проблем форми правління в сучасних умовах державотворення / О.В. Задорожня, Н.О. Задорожня // Збірник тез Всеукраїнської наукової інтернет-конференції «Актуальні проблеми публічного права».- К., 2018.-С.22-31
 11. Задорожня О.В, Задорожня Н.О. Деякі особливості виборів як інституту безпосередньої демократії / Н.О. Задорожня О.В. Задорожня // збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції «Права та

- обов'язки людини у сучасному світі» (м. Одеса, Україна, 9-10- листопада 2018 р.).-Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2018. – Ч. 1. –С. 26-29.
12. Задорожня О.В., Задорожня Н.О Право на інформацію в теоретичному і практичному вимірі / Юридичний бюлетень: науковий журнал – Одеса, ОДУВС, 2018.- Вип. 6 (6).- С. 95-101. (фахове видання, свідоцтво про державну реєстрацію серія КВ №2133-11133Р від 06.04.2015).
 13. Задорожня О.В., Задорожня Н.О Історико-теоретичний вимір інституту медіації. Пробація та медіація: досвід Словаччини для України. Матеріали міжнародного круглого столу, м. Херсон, 17-19 травня 2019 року. Херсон, 2019.- С. 14-18.
 14. Зорін О.О., Задорожня О.В. Характеристика націоналізму як ідеології та напрямку політики / Роль інтеграційних процесів у формуванні національних правових систем. Матеріали I Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (10-11 квітня 2020 р.). Том I. Херсон: ХДУ, 2020. – С 30-34.
 15. Соколенко О.О., Задорожня О.В. Функції як елемент правового статусу омбутсмана / Роль інтеграційних процесів у формуванні національних правових систем. Матеріали I Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (10-11 квітня 2020 р.). Том I. Херсон: ХДУ, 2020. – С 86-89.
 16. Задорожня О. В. Гносеологічна природа законодавчих повноважень парламенту: до питання понятійного, апарату/ Матеріали науково-практичної конференції ' Дослідження інновацій та перспективи розвитку науки та техніки у XXI столітті". м. Рівне: Видавничий дім " Гельветика, 2021. Ч. 1. С. 69-73.
 17. Задорожня Н.О. До питання про зміст категорії «державотворення» / Н.О. Задорожня // Публічне управління та адміністрування у процесах економічних реформ: збірник тез доповідей II Всеукраїнської науково-практичної конференції (19 квітня 2018 р.)-Херсон: ДВНЗ «ХДАУ», 2018.- С.134-138.

18. Задорожня Н.О. Аналіз проблем форми правління в сучасних умовах державотворення / Н.О. Задорожня // збірник тез Всеукраїнської наукової інтернет-конференції «Актуальні проблеми публічного права».- К., 2018.- С.22-31.
19. Задорожня Н.О., Задорожня О.В. Деякі особливості виборів як інституту безпосередньої демократії / Н.О. Задорожня О.В. Задорожня // збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції «Права та обов'язки людини у сучасному світі» (м. Одеса, Україна, 9-10- листопада 2018 р.).-Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2018. – Ч. 1. –С. 26-29.
20. Задорожня Н.О. Задорожня О.В. Право на інформацію в теоретичному і практичному вимірі / Юридичний бюлетень: науковий журнал – Одеса, ОДУВС, 2018.- Вип. 6 (6).- С. 95-101. (фахове видання, свідоцтво про державну реєстрацію серія КВ №2133-11133Р від 06.04.2015).
21. Задорожня Н.О. Задорожня О.В. Історико-теоретичний вимір інституту медіації. Пробація та медіація: досвід Словаччини для України. Матеріали міжнародного круглого столу, м. Херсон, 17-19 травня 2019 року. Херсон, 2019.- С. 14-18.
22. Грищенко Є.В., Задорожня Н.О. Поняття «над національності» як правової категорії / Роль інтеграційних процесів у формуванні національних правових систем. Матеріали I Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (10-11 квітня 2020 р.). Том I. Херсон: ХДУ, 2020. – С 27-30.
23. Задорожня Н.О., Задорожня О.В. Конституційне право України: методичні рекомендації / Н.О. Задорожня, О.В. Задорожня.- Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2020. – 40 с.
24. Збірник навчальних програм з дисциплін кафедри історії та теорії національного і міжнародного права / Н.О. Задорожня та ін. – Херсон, 2019. – 132 с.

25. Задорожня Н.О., Задорожня О.В. Конституційне право України: методичні рекомендації до самостійної роботи студентів II курсу спеціальності 081 Право / Н.О. Задорожня, О.В. Задорожня. – Херсон, 2020. – 34 с.
26. Томіліна Ю.Є. Історичний досвід українського самоврядування / Ю.Є. Томіліна // Публічне управління та адміністрування у процесах економічних реформ: збірник тез доповідей II Всеукраїнської науково-практичної конференції (19 квітня 2018 р.)-Херсон: ДВНЗ «ХДАУ», 2018.- С.144-148.
27. Томіліна Ю.Є. Філософія римського права. / Збірник матеріалів Регіональної науково-практичної конференції «Філософський контекст в сучасній Україні»: Наукове видання / за ред. М. В. Галіченка. Херсон, 2019 . с. 54-59.
28. Томіліна Ю.Є. Історичні витоки вітчизняної медіації. Пробація та медіація: досвід Словаччини для України. Матеріали міжнародного круглого столу, м. Херсон, 17-19 травня 2019 року. Херсон, 2019. С.32-36.
29. Томіліна Ю.Є. Українські традиції самоврядування / Роль інтеграційних процесів у формуванні національних правових систем. Матеріали I Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (10-11 квітня 2020 р.). Том I. Херсон: ХДУ, 2020. – С 54-58.
30. Томіліна Ю. Є. Окремі аспекти формування теорії міжнародних відносин. / Інтеграція теорії у практику: проблеми, пошуки, перспективи: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Чернігів, 05 листоп. 2021 р.) / гол. ред. О. М. Тогочинський; Академія Державної пенітенціарної служби. Чернігів: Академія ДПтС, 2021. С. 427-433.
31. Шперун Х.В. Міжнародне правове регулювання боротьби з фінансуванням тероризму та «відмиванням» коштів, отриманих незаконним шліхом, як засада забезпечення національної безпеки держави / Х.В. Шперун // Публічне управління та адміністрування у процесах економічних реформ: збірник тез доповідей II Всеукраїнської науково-практичної конференції (19 квітня 2018 р.)-Херсон: ДВНЗ «ХДАУ», 2018.- С.174-177.

32. Бакуменко В.І., Шперун Х.В. Міжнародні стандарти прав людини в системі правового захисту особи, що перебуває за кордоном / Роль інтеграційних процесів у формуванні національних правових систем. Матеріали I Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (10-11 квітня 2020 р.). Том II. Херсон: ХДУ, 2020. – С 278-281.